

عروس حضرت قرآن

درآمدی بر قرآن‌شناسی عرفانی و هندسه‌ی عرفانی زبان قرآن

تألیف

دکتر محمد یوسف نیری

استاد بخش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز

www.ketab.ir

سرشناسه	: نیری، محمد یوسف، ۱۳۳۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: عروس حضرت قرآن: درآمدی بر قرآن‌شناسی عرفانی و هندسه‌ی عرفانی زبان قرآن / تالیف محمد یوسف نیری.
مشخصات نشر	: شیراز: دانشگاه شیراز، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۵۴۱ ص.
فروست	: انتشارات دانشگاه شیراز؛ ۵۵۲.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۷۵۹-۷-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص ۵۱۳-۵۲۰.
یادداشت	: نمایه.
عنوان دیگر	: درآمدی بر قرآن‌شناسی عرفانی و هندسه‌ی عرفانی زبان قرآن.
موضوع	: قرآن — بررسی و شناخت
موضوع	: Qur'an -- Surveys
موضوع	: قرآن — مسائل لغوی
موضوع	: Qur'an -- Language, Style
موضوع	: قرآن — مسائل ادبی — معانی و بیان
موضوع	: Rhetoric in the Qur'an
شناسه افزوده	: دانشگاه شیراز
شناسه افزوده	: Shiraz University
رده بندی کنگره	: ۳/BP۶۵
رده بندی دیویی	: ۱۵۹/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۴۳۴۵۲۱
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

انتشارات مرکز منطقه‌ای
اطلاع‌رسانی علوم و فناوری

عروس حضرت قرآن درآمدی بر قرآن‌شناسی عرفانی و هندسه‌ی عرفانی زبان قرآن

دکتر محمدیوسف نبیری

حروف چینی: فاطمه منقوش

صفحه‌آرا: زینب دهقانی

چاپ اول: ۱۴۰۰

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰/۰۰۰ تومان

ناشرین: مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری و دانشگاه شیراز

شابک ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۷۵۹-۷-۴

حق چاپ برای مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری و دانشگاه شیراز محفوظ است

انتشارات دانشگاه شیراز: شیراز، میدان ارم، کوی دانشگاه شیراز

تلفن و نمابر: ۰۷۱۳۶۲۷۳۰۵۰

انتشارات مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری: شیراز، بلوار جمهوری اسلامی، خیابان جام جم

۰۷۱۳۶۴۶۸۴۵۲

publication@ricest.ac.ir

شورای انتشارات دانشگاه شیراز

دکتر سید مجتبی زبرجد	معاون پژوهشی دانشگاه و رئیس شورای انتشارات
دکتر علیرضا سرداریان	نماینده معاون پژوهشی دانشگاه در شورای انتشارات
دکتر هاجر ستوده	رئیس مرکز نشر
دکتر محمدصادق ابوالقاسمی	دانشکده هنر و معماری
دکتر محمد ابراهیم بحر العلوم	دانشکده مواد و عمران
دکتر مهرزاد بیفش	دانشکده مهندسی برق و کامپیوتر
دکتر فریبا خوشبخت	دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی
دکتر مصطفی رضوی	دانشکده دامپزشکی
دکتر حبیب شریف	دانشکده علوم
دکتر علیرضا شریعتی	دانشکده مهندسی شیمی، نفت و گاز
دکتر عبدالعلی شکر	دانشکده الهیات و معارف اسلامی
دکتر احمد صدراپی جواهری	دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی
دکتر محمد مهدی طرافت	دانشکده فناوری‌های نوین
دکتر احمد فاضل زاده	دانشکده مهندسی مکانیک
دکتر حسین کیانی	دانشکده ادبیات و علوم انسانی
دکتر مرضیه موسوی نسب	دانشکده کشاورزی
دکتر مجتبی واعظی	دانشکده حقوق و علوم سیاسی

شورای انتشارات

مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری

- دکتر محمد جواد دهقانی	دانشیار (رئیس شورا)
- دکتر حبیب شریف	استاد
- دکتر محمدرضا فلاحی قدیمی فومنی	دانشیار
- دکتر محمدرضا قانع	دانشیار
- دکتر هاجر صفاهیه	استادیار
- عبدالرضا بازرگان لاری	استادیار

۱	مقدمه
۷	فصل اول
۷	۱-۱- عروس حضرت قرآن
۸	۱-۲- درباره‌ی قرآن
۱۱	۱-۳- از ملک تا ملکوت
۱۹	فصل دوم
۱۹	۲-۱- در کشاکش علم کلام
۲۱	۲-۲- سرچشمه‌ی اختلاف کلامی و دیدگاه‌ها
۲۶	۲-۳- قرآن در کلام عرفانی
۳۱	فصل سوم: قرآن و انسان
۳۱	۳-۱- گنجشک بین که صحبت شاهینش آرزوست
۳۴	۳-۲- بر کنار یا در کنار
۳۵	۳-۳- گرچه قرآن از لب پیغامبر است...
۳۹	فصل چهارم
۳۹	۴-۱- قرآن و زبان
۴۱	۴-۲- چستی عرفانی زبان و کتاب
۴۳	۴-۳- گستره‌ی زبان و کتاب
۴۵	۴-۴- برترین کتاب هستی

۴۹	فصل پنجم
۴۹	۱-۵- عرفان قرآن
۵۱	۲-۵- پیوست و گسست
۵۵	۳-۵- کتاب جامع
۵۹	۴-۵- عظمت و بلندی قرآن
۶۲	۵-۵- محفوظ بودن قرآن
۶۶	۶-۵- حقانیت قرآن
۶۷	۷-۵- نسبت علم الهی و قرآن
۷۰	۸-۵- از زبان نخستین شریک وحی و کتاب
۷۴	۹-۵- قلب لطف قرآن
۸۱	فصل ششم
۸۱	۱-۶- هندسه‌ی عرفانی زبان قرآن
۸۴	۲-۶- افق‌های زبان انسانی
۸۴	۳-۶- زبان حسّ
۸۵	۴-۶- منطق الطّیر یا زبان دل
۸۸	۵-۶- زین حقّ و حقیقت
۸۹	۶-۶- افق‌های زبانی قرآن کریم
۹۲	۷-۶- شکل کلام در هندسه‌ی عقلی و حسّی
۹۳	۸-۶- اصل تثلیث در اندیشه و سخن
۹۹	۹-۶- نمودار جامع هندسه‌ی عرفانی زبان قرآن
۱۰۲	۱۰-۶- نگاهی به دو هندسه‌ی قرآنی

مقدمه

... وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ^۱

و آن کتابی گرامی و بی‌مانندست (فصلت/۴۱)

درباره‌ی قرآن کریم، این گرامی‌نامه‌ی آسمانی بسیار گفته‌اند و نوشته‌اند و خواهند گفت و خواهند نوشت و هر زمان، این راه بی‌پایان‌تر است.

اما این نوشته نه از نوع تفسیر و تأویل است و نه پژوهش‌های بلاغی و فقه‌اللغه و یا تحقیقات علمی. گفتاری است که از دل یک درس دانشگاهی در مقطع دکتری زبان و ادبیات فارسی - گرایش ادبیات عرفانی - جوشیده است. درس تحقیق در زبان عرفان.

نگارنده در تأمل خود درباره‌ی این درس به این نتیجه رسید که پیش از زبان عرفان شایسته است به عرفان زبان پردازیم و در حدّ مقدور و سرمایه‌ی اندک خود ماهیت عرفانی زبان را با نقش‌آفرینی‌های گوناگون آن به‌ویژه نسبتی که با هستی‌شگفت‌انگیز و طلسم‌گونه‌ی انسان دارد، بازشناسی کنیم که البته کاری سخت دشوار و بزرگ است. انگیزه‌ی این پژوهش نیز از قرآن کریم پدیدار شد؛ چرا که یکی از معارف بسیار بلند پایه

۱. عزیز: ای یصعب مثاله و وجود مثله. (المفردات راغب اصفهانی)

و بی بدیل این کتاب عزیز همین عرفان زبان است که به جرأت می توان گفت هر آیتی از آن گرانبار از اشارت ها و لطایف و حقایق رازآلود زبان است.

بخشی از درس موصوف بر این قرار بود که دانشجویان هر هفته ای در آیتی که به طور خاص به عرفان زبان مربوط است تدبّر کنند و یافته های خود را در کلاس به گفتگو گذارند. از این بحث ها پرسش های نو بیرون می آمد و پاسخ هایی که باز در خور نقد و تأمل بود و طبعاً ما را به اندیشه ها و نوشته های بزرگان حکمت و معرفت رهنمون می شد. گفتمان شیرین و دلنوازی بود که خرده خرده بعضی دانشجویان گرایش های دیگر را نیز به آن درس کشانید. زبان نگاه و موج سخن دانشجویان حکایت از علاقه مندی و دلبستگی های آنان به این دست سخنان بود اگرچه بعضی هم چندان تعلقی نداشتند و معدودی هم به حکم ادب یا جبر کلاس و رفع تکلیف می کوشیدند که آن بخش از درس را برتابند گرچه این دست افراد بسیار کم بودند. آنچه در مجموع وجود داشت شوق و پذیرش و پژوهش مشتاقانه ای دانشجویان بود. گاه بعضی از این عزیزان برای یک آیه به بیست مرجع معتبر مراجعه می کردند و با انبانی از پرسش به کلاس می آمدند. ناگهان به خویش آمدم و دیدم که درس و مشق معلم بیشتر از دانشجویان شده است اما گزیر و گریزی نبود که رشته ی شوق بر گردن معلم هم افتاده بود و به قول نظامی عروضی خیاط هم در کوزه افتاد.

در این گروه مشتاق بعضی چنان بودند که گویی تشنه ای در گرمای بیابانی خشک در جستجوی آب است. هر اشارتی معرفت آموز مطرح می شد، خیال آب روشنی بود که به تشنگان می نمودیم. آیا برای معلم، رخدادی از این خجسته تر تواند بود که با علم حضوری تأثیر نیکوی خود را احساس کند و به روشنی ببیند که گل آدم بسرشتند و به پیمان زدن.